

СТРУКТУРНА КОНВЕРГЕНЦИЯ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ИКОНОМИКИ – ПРЕГЛЕД НА ЛИТЕРАТУРАТА

Димитър Дамянов*

Увод

Присъединяването на всяка страна от ЕС към Евророната е свързано с покриването на добре познатите Маастрихтски критерии, често определяни като цели, свързани с *номиналната* конвергенция между членовете. Наред с тях, устойчивото функциониране на Икономическия и паричен съюз (ИПС) разчита на все по-тясната *реална* конвергенция между страните, т.е. на сближаването им по отношение на жизнените им стандарти, функционирането на пазарите и финансовите им системи и т.н. Тези условия следва да гарантират достатъчно висока степен на синхронизиране на икономическите цикли на страните, както и възможностите за провеждане на ефективна парична политика от страна на Европейската централна банка. Те обаче се допълват от необходимостта от постигане и на *структурна* конвергенция, т.е. на сходство и в структурните характеристики на икономиките.

Сред множеството възможни разрези на проблема за структурната конвергенция (както между страните от ЕС като цяло, така и на икономиката на България към Евророната) подчертано важно място заема този за сближаването на *производствените* структури на брутния вътрешен продукт (БВП). То може да има принос за ускоряване на реалната конвергенция и е от особено значение за синхронизирането на икономическите цикли на стопанствата и за тяхната реакция на външни шокове. Това е и причината голяма част от научните изследвания по проблематиката да са насочени именно към нейния производствен аспект.

В този смисъл в статията е направен кратък преглед на съществуващите изследвания по проблематиката на структурната конвергенция, преди всичко в частта им, отнасяща се до структурата на производството. Целта на статията е да се установи състоянието на научния дебат по темата и да се представи опита на държавите от ЕС по пътя на успешното им присъединяване към Евророната.

За целите на настоящата статия под конвергенция по отношение на производствените структури на БВП (между две страни, между страна и група

* Димитър Дамянов, доктор, главен асистент, катедра "Икономика", УНСС, email: ddamyanov@unwe.bg

други страни, между групи страни и т.н.) се разбира процес на нарастване на сходството в относителните дялове на добавените стойности на отделните институционални сектори в рамките на общата добавена стойност в икономиката. Понятието може да бъде дефинирано аналогично и при разглеждане на процесите, които протичат на равнище отрасли в рамките на отделните сектори. Противоположният процес на нарастване на различията между икономиките по същия критерий се определя като дивергенция. Подобно определение не е новост в науката и негови разновидности се използват в преобладаващата част от публикациите по темата.

Важността на анализирания проблем (в т.ч. и за България) се откроява по няколко основни направления. На първо място, както беше посочено и по-горе, докато формалните критерии за членство в Еврозоната се отнасят преди всичко до различни аспекти на номиналната конвергенция, сближаването на производствените структури в действителност е факторът, който има най-голямо значение за синхронизирането на икономическите цикли на страните, членуващи в ИПС. Това, от своя страна, е едно от условията за оптималност на дадена валутна зона (Mundell, 1961), което до голяма степен определя възможностите за провеждане на обща парична политика. При наличие на подобна синхронизация и свързаната с нея симетричност на икономическите шокове може да се очаква политиката на ЕЦБ да има достатъчно сходно влияние във всички държави от съюза (вкл. и България), вместо да генерира допълнителна нестабилност при отсъствие на тези условия.

Що се отнася до България, съществуващите различия между производствените структури на българската икономика и Еврозоната сами по себе си предполагат, че в процеса на конвергенция в България би се наблюдавал ускорен растеж на отрасли с висока добавена стойност, чиито ниски дялове често са изтъквани като проблем както в научните, така и в политическите дискусии. В този смисъл познаването на процеса ще съдейства за идентифициране на политики, които могат допълнително да го подкрепят.

Не на последно място, съществуващите изследвания по проблема все още са сравнително малко, което оставя празноти по отношение на наличните познания, особено що се отнася до това кои сектори и отрасли може да се очаква да бъдат водещи в процеса на конвергенция, кои ще бъдат неговите движещи сили, скоростта на неговото протичане и др.

Преобладаващата част от съществуващите изследвания са концентрирани върху анализа на конвергенцията в секторните структури на националните икономики. При тях акцентът пада върху последователния преход на икономиките от селскостопанско към индустриално производство и впоследствие към икономика на услугите, а конвергенцията между тях в това направление може да се нарича междусекторна. На това равнище може

да се очаква по-ясно изразено сближаване между България и Еврозоната, предвид общата тенденция към нарастване на дела на сектора на услугите в съвременните стопанства за сметка на другите два. По-рядко вниманието в анализите се насочва към отрасловите структури на икономиките, които обаче имат не по-малко значение по посочените направления. Такъв анализ би позволил да се очертаят тенденциите в развитието на отделни отрасли или групи отрасли (например такива, създаващи по-висока добавена стойност, или такива, чиято продукция е в по-голяма степен предназначена за външни пазари), както и да се открои влиянието на съответните им характеристики върху процеса на конвергенция.

Преглед на теоретичната литература

Научният интерес към тематиката за конвергенцията в структурите на производството, макар да може да се проследи назад във времето до около 60-те години на XX в. (виж например Chenery (1960), Baumol (1967)), е най-изразен в периода от около 2000 г. насам, преди всичко във връзка със създаването на еврото като обща европейска валута.

Вниманието в ранните изследвания на динамиката на производствените структури е насочено към извеждане на влиянието, което оказват върху тях фундаменталните фактори от страната на търсенето и предлагането. Chenery (1960) обосновава виждането, че наред с динамиката на търсенето като детерминанти, които определят структурата на производството в една икономика, следва да се имат предвид също факторната надареност, промените в производителността на труда и международната търговия. Влиянието на последната може да се очаква да бъде още по-значимо, когато става дума за конвергенция в структурите на БВП между страни, които са част от един общ пазар. При условие че между държавите от Еврозоната и България са налице сходства по отношение на останалите фактори, те също могат да съдействат за постепенно уеднаквяване на производствените структури.

Противно на това виждане, Kuznets (1971) акцентира главно върху значението на търсенето за динамиката на производството в отделните сектори. Според него общата възходяща динамика на доходите в икономиките предопределя някои промени в търсенето на продукцията на различните сектори в тях. Тъй като търсенето на хранителни стоки е нееластично спрямо дохода, при нарастването на последния делът на разходите за тези стоки в общите разходи намалява. Това представлява типично проявление на закона на Енгел и под неговото действие темпът на растеж на сектор Селско стопанство изостава в сравнение с промишленото производство. На по-късни етапи в развитието проявлението на ефекта може да се разшири и да обхване и някои "традиционни" отрасли от промишлеността. По този начин авторът на

практика обосновава наличие на тясна връзка между общото икономическо развитие и структурата на производството, т.е. между реалната и структурната конвергенция.

На по-съвременен етап Pigliaru (2003) предлага сходен поглед към процеса, но свързан главно с неговата факторна обусловеност. Според него процесите в технологичното равнище на отделните икономики също са тясно свързани с общото равнище на производството (БВП). При неговото нарастване се наблюдава намаляване на технологичните разлики между по-изостаналите и водещите икономики, а оттам и на разликите в производителността на труда, поради по-високата склонност към иновации в икономиките с по-нисък първоначален БВП. Това отново означава, че структурната и реалната конвергенция са свързани, въпреки че от подобен анализ не може да се направи категоричен извод коя от двете е водеща.

Тясно свързан с факторната обусловеност на производствените структури е и въпросът за мобилността на производствените фактори. В рамките на традиционния модел на международната търговия на Хекшер–Олин, при условие че факторите за производство са мобилни, разликите в техните възнаграждения в отделните държави, предизвикани от различията в първоначалната специализация, предизвикват разместването им до момент, в който относителната факторна надареност на страните се уеднаквява, а с това и секторните структури на икономиките им конвергират. От тази гл. т. Wacziarg (2004) успява да обясни около 1/4 от наблюдаваната структурна конвергенция между отделни двойки страни именно с динамиката на относителната им факторна надареност [1].

Когато обаче мобилността на производствените фактори е ограничена, възможностите за разместване на конкурентните предимства намаляват и те се задържат близо до първоначалните си съотношения. Според класическата теория на международната търговия (Ohlin, 1933), когато пред международната размяна на стоки и услуги няма бариери, наличието на такива предимства е предпоставка за специализация на страните в съответните отрасли, което може да доведе до значителни различия в крайната им производствена структура. В този смисъл, разликите във факторната надареност на страните от Еврозоната и България биха имали негативно влияние върху процеса на конвергенция, особено когато той се оценява на отраслово ниво. Например, разликата в квалификацията на труда в държавите от ядрото на Еврозоната и в България би могла да бъде фактор за концентриране на отрасли с висока добавена стойност в първите и на такива с ниска добавена стойност в България, т.е. за дивергенция вместо за конвергенция.

Като се съсредоточават главно върху реалната конвергенция между страните (както и между отделните щати в САЩ) Barro & Sala-i-Martin

(1992) търсят факторите, които допринасят за този процес в рамките на неокласическия модел на икономическия растеж. Разглеждайки относително широк кръг от потенциални детерминанти, те също акцентират върху значението на първоначалните условия и на количеството на капиталовия фактор в икономиката за скоростта на процеса и приписват относително слаб принос на промените в секторната структура, т.е. не откриват достатъчно доказателства за връзка между структурната и реалната конвергенция.

Наред с факторите от страна на предлагането, които биха могли да стимулират структурната конвергенция между страните в ЕС и в частност между България и Евророната, съществуват и такива, които могат да забавят този процес или дори да доведат до увеличаване на различията между страните. Важен елемент от изходните условия, при които протичат конвергентните процеси, е съществуващата (първоначалната) разлика в структурите на икономиките. Според Barro & Sala-i-Martin (1992), тя има значително влияние върху процеса на реална конвергенция. Големите първоначални различия в секторните и отрасловите структури всъщност могат да имат негативно отражение върху скоростта на структурната конвергенция, дори и при свършена мобилност на капитала. При равни други условия, те предполагат съществени разлики и в квалификационната структура на работната сила, които може да се окажат трудни за преодоляване, включително и поради по-ниската мобилност на труда. Промяната в производствената структура предполага и търсене на труд с различни характеристики от предлагания и докато такъв не е наличен формираното се неравновесие би се отразило преди всичко върху равнището на работните заплати. Тяхното повишаване в "новите" отрасли би намалило конкурентните им предимства, а с това вероятно би се забавило и сближаването в структурите на БВП между съответните страни. За разглеждания период съществуват индикации за относително ниска мобилност на труда в рамките на Европейския съюз, както и от други страни към ЕС, което има негативно отражение върху скоростта на конвергентните процеси на общосъюзно ниво и конкретно между България и Евророната [2].

Връщайки се към анализа на факторите на търсенето, които обуславят измененията в производствените структури, не може да не се обърне внимание на приноса за тях на все по-тясната интеграция между държавите, особено когато става дума за общност като Европейския съюз. Подчертавайки важността на структурното сближаване за синхронизирането на икономическите цикли, Imbs (2000) изследва преди всичко значението на международната търговия за конвергенцията. Въпреки че доказателствата за нейното влияние не са съвсем категорични, до известна степен се потвърждава положителният ѝ принос към процеса. Това, от своя страна, може да бъде

обяснено с ефекта на търговията за уеднаквяване на условията на търсенето (предпочитания на потребителите, размер на пазара и др.) за производителите от различните държави, което води и до по-близки производствени структури. Може да се очаква този ефект да има относително отчетливо влияние, стимулиращо конвергенцията между България и Евророната, предвид отсъствието на търговски ограничения в рамките на ЕС и постепенното намаляване на транспортните разходи с развитието на този сектор.

Възможни са обаче и противоположни ефекти от намаляването на ограниченията пред търговията. Не е маловажно значението на т.нар. "home market effect", свързан с действието на икономите от мащаба. За отрасли, в които те имат по-голямо значение, обикновено се наблюдава висока концентрация на производството в страни, които са и големи потребители на техните продукти, с цел минимизиране на разходите за достигане до пазара. Поради това, за такива производства може да се очаква да бъдат локализиранни в големите държави от "ядрото" на Евророната или в техните съседи, а отраслите, които не са толкова зависими от икономите от мащаба, е вероятно да бъдат по-равномерно разпределени или да се насочат към "периферията" (Brühlhart & Torstensson, 2007). При това намаляването на транспортните разходи вероятно няма да елиминира влиянието на този ефект, тъй като то се отразява приблизително еднакво и на двете групи отрасли.

Интеграцията на икономиките в ЕС и нейното влияние върху условията на търсенето може да има и друг ефект, свързан с увеличаване на различията между отрасловите им структури. Krugman & Venables (1995) предлагат модел, в който в дадена интеграционна общност може да се формират полюси (Ядро – Периферия; Север – Юг) в резултат на все по-тясното им интегриране. В отрасли, които първоначално са разпределени в повече държави с цел да посрещат по-успешно местното търсене и да избягват високите транспортни разходи и бариерите пред международната търговия, постепенното намаляване на тези разходи със задълбочаване на интеграционните процеси може да предизвика разместване на производството и неговото насочване към по-малко на брой държави. При тези условия по-голямо значение придобиват фактори като достъпа до необходимите за даденото производство ресурси (вкл. труд с подходяща квалификация), свързаността с други производства, икономите от мащаба, благоприятната институционална рамка и т.н. При това някои производства може да се ориентират към старите държави-членки, а други – към новите, в т.ч. и към България, но резултатът е вероятно да бъде в посока към увеличаване на различията в отрасловите структури [3].

С оглед на посоченото може да се обобщи, че процесът на конвергенция в производствените структури на БВП в рамките на Европейския съюз е под влияние на множество фактори, като сред тях има такива, които го ускоря-

ват, и други, които го забавят. Съотношението между двете противоположни тенденции на увеличаване на сходствата или на различията в структурите вероятно не е постоянно, а се променя във времето и зависи от разглежданите страни или групи от страни, както и от равнището на агрегираност на анализа. На секторно ниво изглежда надделяват предпоставките за известна конвергенция на производствените структури на България и Еврозоната, поради намаляване на разликата в равнището на БВП и положителното въздействие на единния пазар за разширяване на търсенето. За сметка на това на отраслово равнище са налице повече условия, в т.ч. ниската мобилност на производствените фактори и т.нар. "home market effect", които да забавят този процес или дори да доведат до нарастването на разликите в тях.

Състояние на емпиричните изследвания по проблема

Емпиричните изследвания по въпросите на структурната конвергенция очаквано са съсредоточени предимно върху процесите, които протичат в рамките на Европейския съюз. По-голямата част от тях се опитват да установят наличието и скоростта на протичане на конвергентни (или дивергентни) процеси за всички страни, между дадена страна и останалите или между групи страни, формирани на базата на различни критерии. При немалък брой изследвания конкретният повод за провеждането им е предстоящо или наскоро предприето разширяване на ЕС или на Еврозоната, но съществуват и такива, които проследяват процесите в цялост, почти от създаването на Съюза (на Европейската общност).

От групата на широкообхватните изследвания на ниво ЕС се открояват две публикации, прилагачи сходни методологии. В първата от тях Midelfart-Knarvik et al. (2000) разглеждат процеса на конвергенция и локализирането на производствата в рамките на целия ЕС (ЕС-15), с изключение на Люксембург. Използвайки предимно данни за разпределението на брутната продукция по отрасли, както и информация за броя на заетите в тях, авторите оценяват равнището на специализация на страните и сравняват производствените им структури за период от близо 30 години до края на XX в. Прави впечатление опитът да се проследи развитието на процесите преди и след присъединяването на отделните страни към ЕС, при което за някои държави се забелязва сравнително бързо сближаване преди присъединяването към Общността и известно забавяне на процеса непосредствено след това. По отношение на процесите в ЕС като цяло, авторите отбелязват ясно проявено обръщане на тенденцията за нарастване на сходствата в отрасловите структури на страните, преобладаваща до началото на 80-те години на XX в., към постепенно увеличаване на различията в тях до края на разглеждания период. Предложеният иконометричен анализ на причините за дивергенцията

извежда влиянието на икономите от мащаба, близостта с други отрасли и наличното предлагане на подходящо квалифициран труд като най-важни движещи сили на процеса.

Подобен анализ с близки резултати предлагат и Palan & Schmiedeberg (2010). Тяхното изследване покрива същата група страни и почти същия период като предходното, но за установяване на наличието или отсъствието на структурна конвергенция се използват данни за броя на заетите в отделните сектори и отрасли, както и методологиите на β - и σ -конвергенцията. Въпреки различните данни и иконометричен подход, авторите получават много близки резултати до тези на Midelfart-Knarvik et al. (2000). Процесите на увеличаване на различията между страните от ЕС-15 започват предимно в периода 1980 – 1990 г., въпреки че обхващат само някои отрасли от промишления сектор и протичат с относително ниска скорост. В допълнение, на най-високото равнище на агрегираност на националната икономика с обособяване на трите основни сектора (селско стопанство, промишленост и услуги) авторите установяват ясно изразена конвергенция в рамките на групата, което не е неочаквано и потвърждава хипотезата на Fisher (1939) [4].

Друга група изследвания разглеждат конвергентните процеси между стари и нови членове на ЕС, в т.ч. между групи държави (на стари и нови членове) и между отделни държави и съответната общност, към която те се присъединяват. Може би най-детайлното изследване от този тип е на Krieger-Boden et al. (2013). То обединява над 10 индивидуални анализа, съсредоточени върху особеностите на процеса на структурна конвергенция от гл. т. на отделни страни-членки на ЕС, вкл. и България. Разгледани са някои ефекти от присъединяването върху отрасловата структура на икономиките, като се използват предимно дескриптивни методи за анализ. Повечето от изследванията обаче разглеждат преди всичко конвергенцията между регионите вътре в рамките на анализиранияте страни, а сравнения с други държави почти не се правят (в т.ч. и по отношение на конвергенцията между близки региони от съседни държави). Следва да се има предвид също, че някои от страните са извън ЕС през разглежданите периоди. Поради това, трудно могат да се правят изводи относно влиянието на членството на дадената страна в ЕС или Евроразоната върху производствената структура на нейната икономика или да се търсят аналогии с развитието и политиките на общосъюзно равнище.

Използвайки индекса на дивергенция на Кругман [5], van de Coevering (2003) сравнява изходните позиции и промените в производствените структури на страните от Евроразоната и девет страни бъдещи (към момента на публикацията) членове на ЕС и потенциални членове на Икономическия и валутен съюз от Централна и Източна Европа за периода 1995 – 2001 г. Изводите от предимно дескриптивния анализ са за значителни различия меж-

ду двете групи държави в началото на периода и отсъствие на тенденция за сближаването им. В същото време, по отношение на процесите в рамките на Еврозоната също не се открива ясно изразена посока, като стойността на използвания индекс остава една и съща в началото и края на периода. Въпреки че в анализа не е включена България, няма основания да се смята, че резултатът за нея би се различавал от този за останалите страни от региона.

В опит да установят дали е налице връзка между реалната и структурната конвергенция, Miron et al. (2013) разглеждат процесите в десетте държави от Централна и Източна Европа (вкл. България), присъединили се към ЕС през 2004 г. и 2007 г. Изследването им се базира на изчисляване на индекси на структурна конвергенция (по подобие на индекса на Кругман) и на реална конвергенция за страните през периода 2000 – 2010 г. и достига до извод за известно положително влияние на реалната конвергенция върху структурната, въпреки че в изчисленията не е оставена възможност за проверка на хипотезата за влияние в противоположната посока. В допълнение, авторите откриват тенденция към бавно доближаване на производствената структура на българската икономика към тази на Еврозоната, но в сравнение с останалите разглеждани страни се установява добре изразено изоставане. Този резултат се повтаря както при оценяване на процеса с помощта на данни за заетостта по отрасли, така и при използване на информация за разпределението на добавената стойност.

Преобладаващият извод от посочените изследвания е за отсъствие на тенденция към сближаване в структурно отношение между страните вътре в Еврозоната или между тях и потенциалните бъдещи членове. България обаче присъства сравнително рядко в тези оценки, което оставя множество въпроси без отговор. В българската научна литература се открояват две позадълбочени изследвания, които търсят тези отговори, като интересът към темата отново е провокиран преди всичко от присъединяването на страната към ЕС с перспективата впоследствие тя да стане член и на Еврозоната.

В своето изследване Stattev & Raleva (2006) разглеждат именно въпроса за конвергенцията на структурите на БВП на България и ЕС в периода непосредствено преди присъединяването на страната през 2007 г. Интересен елемент в техния анализ, който не се среща при другите подобни публикации, е включването в изследването на разходната структура на БВП, която може да се интерпретира като израз на особеностите на търсенето в икономиката. Чрез използване на методологията на β -конвергенцията и индекс на дивергенция авторите установяват отсъствие на тенденция към сближаване между българската и европейската икономика през разглеждания период по отношение на темповете на изменение на елементите съответно на разходната и на производствената структура на БВП. Що се отнася до относителните дялове на компонентите на брутна добавена стойност по икономиче-

ски сектори, те откриват известни индикации за намаляване на различията между България и ЕС, но процесът протича относително бавно. Подобният резултат относно разходната структура на БВП показва, че от страна на търсенето също не са налице достатъчно сили, които да подкрепят този процес.

Figuet & Nenovsky (2006) съсредоточават своя анализ предимно върху номиналната и реалната конвергенция на България (и Румъния) с ЕС, като отдават слабата реална конвергенция при относително по-висока номинална на съществуването на структурни различия между икономиките. В същото време, според авторите българската икономика реагира по-добре на шокове, идващи от ЕС, което те интерпретират като индикация за по-добра синхронизация на икономическите цикли. Вероятно известен принос за това имат и структурните характеристики на националната икономика, въпреки че в по-голяма степен този ефект може да се отдаде на фиксирания курс на българския лев към еврото в условията на валутен борд.

Общият извод от посочените изследвания, засягащи българската икономика, е за твърде слабо изразена конвергенция на нейната секторна производствена структура към тези на ЕС и Еврозоната. Все пак се забелязва известно изпреварване спрямо резултатите за Румъния, присъединила се заедно с България през 2007 г. Въпреки това, от позицията на тези оценки, резултатът е неблагоприятен по отношение на перспективата за членство на страната в Еврозоната.

Заклучение

Анализираните теоретични и емпирични изследвания на процеса на конвергенция на производствените структури между различни страни дават представа за многообразието от фактори, които влияят върху него. Сред тях има много такива, които го ускоряват, като намаляването на транспортните разходи, свободното движение на производствени фактори и уеднаквяването на условията на търсенето в условията на все по-тясна интеграция между държавите, както и други, сред които големината на местния пазар, икономите от мащаба и връзките с други производства, които могат да доведат до неговото забавяне или дори до увеличаване на различията между държавите. Емпиричните изследвания също показват наличие на разнопосочни тенденции в рамките на Европейския съюз, вкл. и твърде бавно намаляване на разликите в производствените структури между България и останалите държави членки. Предвид ролята на процеса за функционирането на Икономическия и паричен съюз, тези неясноти обуславят необходимостта от допълнително проучване на неговото развитие през последните години, както и на факторите, които го обуславят.

Бележки:

Виж още Imbs & Wacziarg (2003) относно значението на международната търговия за специализацията на икономиките.

Относно данните за мобилността на труда в ЕС виж например European Commission (2018).

Виж също Midelfart-Knarvik, et al. (2000).

Подробно изследване на тези и други процеси, отнасящи се до структурната конвергенция в ЕС, е представено и в Palan (2013).

Виж Krugman (1993).

Референции:

Barro, R. J. & Sala-i-Martin, X., (1992), Convergence. Journal of Political Economy, 100(2), pp. 223–251.

Baumol, W. J., (1967), Macroeconomics of Unbalanced Growth: The Anatomy of Urban Crisis. American Economic Review, 57(3), pp. 415–426.

Brühlhart, M. & Torstensson, J., (2007), Regional Integration, Scale Economies and Industry Location in the European Union. In: M. N. Jovanovic, ed. Economic Integration and Spatial Location of Firms and Industries, vol. I. Cheltenham: Edward Elgar.

Chenery, H. B., (1960), Patterns of Industrial Growth. American Economic Review, 50(4), pp. 624–654.

European Commission (2018), 2017 Annual Report on Intra-EU Labour Mobility, European Commission, Brussels.

Figuet, J.-M. & Nenovsky, N., (2006), Convergence and Shocks in the Road to EU: Empirical Investigations for Bulgaria and Romania. William Davidson Institute Working Paper No. 810.

Fisher, A. G. B., (1939), Production, Primary, Secondary and Tertiary. Economic Record, 15(1), pp. 24–38.

Imbs, J., (2000), Sectors and the OECD Business Cycle. CEPR Discussion Paper No. 2473.

Imbs, J. & Wacziarg, R., (2003), Stages of Diversification. American Economic Review, 93(1), pp. 63–86.

Krieger-Boden, C., Morgenroth, E. & Petrakos, G. eds., (2013), The Impact of European Integration on Regional Structural Change and Cohesion, Routledge, London.

Krugman, P., (1993), Lessons of Massachusetts for EMU. In: F. S. Torres & F. Giavazzi, eds. Adjustment and Growth in the European Monetary Union. Cambridge University Press, Cambridge, pp. 241–261.

- Krugman, P. & Venables, A. J., (1995), Globalization and the Inequality of Nations. *Quarterly Journal of Economics*, 110(4), pp. 857–880.
- Kuznets, S., (1971), *Economic Growth of Nations: Total Output and Production Structure*. Harvard University Press, Cambridge.
- Midelfart-Knarvik, K.-H., Overman, H. G., Redding, S. J. & Venables, A. J., (2000), The Location of European Industry. *Economic Papers* No. 142.
- Miron, D., Tatomir, C. F. & Alexe, I., (2013), Do Central and Eastern European Countries Become More Similar in Terms of Sectoral Structures as Their Real Convergence with the Euro Area Increases? Analysis on the Last Decade. *Economic Computation and Economic Cybernetics Studies and Research*, 47(1), pp. 5–26.
- Mundell, R. A., (1961), A Theory of Optimum Currency Areas. *American Economic Review*, 51(4), pp. 657–665.
- Ohlin, B. G., (1933), *Interregional and International Trade*, Harvard University Press, Cambridge.
- Palan, N., (2013), *Structural Change and Convergence: An Empirical Analysis of Production Structures in Europe*, Peter Lang, Frankfurt am Main.
- Palan, N. & Schmiedeberg, C., (2010), Structural Convergence of European Countries. *Structural Change and Economic Dynamics*, 21(2), pp. 85–100.
- Pigliaru, F., (2003), Detecting Technological Catch-Up in Economic Convergence. *Metroeconomica*, 54(2-3), pp. 161–178.
- Stattev, S. & Raleva, S., (2006), Bulgarian GDP Structures – Convergence with the EU. *South-Eastern Europe Journal of Economics*, 4(2), pp. 193–207.
- van de Coevering, C., (2003), Structural Convergence and Monetary Integration in Europe. *MEB Series* 2003-20, December.
- Wacziarg, R., (2004), Structural Convergence. *CDDRL Working Paper* No. 8.

СТРУКТУРНА КОНВЕРГЕНЦИЯ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ИКОНОМИКИ – ПРЕГЛЕД НА ЛИТЕРАТУРАТА

Резюме

Структурната конвергенция в рамките на ЕС се смята за важно необходимо условие за ефективното функциониране на Икономическия и паричен съюз. Настоящата статия представя кратък преглед на съществуващата теоретична и емпирична литература по въпросите на конвергенцията на производствените структури на БВП. В теоретичната литература е идентифицирано голямо многообразие от фактори, които влияят върху конвергенцията, а в съответствие с това в емпиричните изследвания се откриват противоречиви оценки относно досегашния напредък на страните от ЕС по процеса.

Ключови думи: икономическа интеграция, структурни промени, структурна конвергенция, парични съюзи

JEL: F02, F45, L16, O47

THE STRUCTURAL CONVERGENCE OF EUROPEAN ECONOMIES – LITERATURE REVIEW

Dimitar Damyanov*

Abstract

Structural convergence in the EU is regarded as an important prerequisite for the efficient functioning of the Economic and monetary union. This article presents a brief review of the existing theoretical and empirical literature regarding the convergence of output structures among countries. The analysis of the theoretical literature identifies a wide variety of factors driving the process. In line with that, conflicting evidence about the EU's past experience with convergence can be found in empirical studies.

Key words: economic integration, structural change, structural convergence, monetary unions

JEL: F02, F45, L16, O47

* Dimitar Damyanov, PhD, Chief Assist., Department of Economics, UNWE, email: ddamyanov@unwe.bg